kteřé jsou příčinou neúspěšnosti těchto projektů. Autoři proto věnují značnou pozornost postauditům investičních projektů (kapitola 9), jakožto nástroji podporujícímu jak poučení z minulých chyb, tak i z úspěchů, a to z hlediska jejich náplně, informačního, personálního, finančního i organizačního zabezpečení. Postaudit není hledání viníků chyb, ale nástroj snižující nebezpečí jejich opakování.

Shrnu-li hlavní přednosti publikace, mohu vyzdvihnout její komplexní charakter, který postihuje všechny fáze kvalitního investičního rozhodování, integraci poznatků z řady oborů, a to investičního, finančního a manažerského rozhodování, podnikové ekonomiky a pokročilých nástrojů v podobě programování a simulace, využití poznatků z rozsáhlého souboru pramenů odborné

literatury, poznatků z vlastních i zahraničních empirických výzkumů, které přinášejí informace o tom, jak investiční rozhodování v praxi probíhá a jaké jsou jeho nedostatky. Tato reflexe empirických poznatků podpořila dosažení základního cíle publikace, kterým je zvýšení kvality investičního rozhodování, a to uplatňováním vhodných postupů, metod a nástrojů včetně vytvoření žádoucího organizačního klimatu, které toto uplatnění vyžaduje, podporuje a oceňuje. Kvalita publikace je zajištěna složením autorského týmu, zahrnujícího jak erudovaného teoretika zabývajícího se dlouhodobě problematikou investičního rozhodování a managementem rizika, tak vrcholového manažera, uplatňujícího teoretické poznatky v praxi investičního rozhodování. Publikaci mohu doporučit všem, které jsem uvedl v úvodních řádcích této recenze. ■

O LOBBINGU – JEN DOBŘE?

Eva Kotlánová, OPF v Karviné, SLU v Opavě; Milan Žák, CES VŠEM o.p.s. Praha

Karel B. Müller (ed.), Šárka Laboutková, Petr Vymětal. Lobbying v moderních demokraciích

Praha : GRADA, 2010. 256 stran. ISBN 978-80-247-3165-0.

Koncem roku 2010 se na českém trhu objevila ojedinělá publikace věnující se problematice lobbyingu. V době, kdy se téměř každý den setkáváme s pojmem korupce, ať už v souvislosti se sférou veřejnou či soukromou, přicházejí autoři s tématem, který s korupcí souvisí a bývá s ní zaměňován právě z důvodu nepochopení či neznalosti tohoto pojmu.

Proto lze uvítat, že mezera na českém trhu, kde publikace podobného typu zcela chyběla, je knihou autorů Karla B. Müllera, Šárky Laboutkové a Petra Vymětala částečně zaplněna. Toto složení autorského kolektivu je jednou z výrazných předností hodnocené publikace, neboť ukazuje zpracovávanou materii z různých úhlů pohledu – K. B. Müller je poli-

tickým sociologem tíhnoucím k filozofickému myšlení, Š. Laboutková je makroekonomkou, národohospodářkou a P. Vymětal je makroekonomický analytik pozvolna přecházející do tábora politologů. Autorský kolektiv tak představuje téměř ideální partnerství vzhledem k šíři problému.

Kromě úvodního slova editora se recenzovaná publikace skládá ze sedmi kapitol, které lze z obsahového hlediska rozdělit do tří tematických celků. V prvním tematickém celku (kapitola 1 až 3), jehož autorem je Petr Vymětal, je čtenář seznámen s lobbingem jako takovým. Druhý celek skládající se ze dvou kapitol (čtvrtá a pátá, autorkou je Šárka Laboutková), je věnován zájmovým skupinám a třetí celek (6. a 7. kapitola) mapuje působení zájmových skupin v liberální společnosti. Autorem třetího celku je Karel B. Müller.

V první kapitole vymezuje autor pojem lobbying, a jak se ukazuje, není to úkol jednoduchý. Chápání pojmu lobbying se v průběhu času postupně měnilo, v dnešní době je lobbying chápán jako obecný pojem pro ovlivňování veřejných činitelů, či jejich přesvědčování. Zde je na škodu, že v odstavci věnovanému vymezení lobbyingu jako advokační činnosti (s. 19) se čtenář v textu snadno ztratí, a to i přes vymezení rozdílu v chápání termínu advokační činnost v poznámce pod čarou. Další část první kapitoly je věnována historii lobbyingu. Autor, mimo jiné dochází k závěru, že je třeba oddělit neformální podobu lobbyingu jako gentlemanských dohod (prvenství by náleželo Velké Británii) od jeho formální institucionalizované podoby (jednoznačně vznikla ve Spojených státech).

Již v úvodu knihy si autoři kladou jasný cíl, a tím je vymezit lobbying vůči korupci. Bohužel se však jasné odpovědi k této pro-

blematice nedočkáme ani v podkapitole s příznačným názvem Lobbying a korupce (1.3). Autor se sice snaží vysvětlit, že musí existovat jakási dělící čára (hranice) mezi těmito dvěma činnostmi, nicméně její stanovení je dle něj otázkou dlouhotrvající a rozsáhlé společenské diskuze. Jak dlouho bude tato diskuze trvat a jak bude obsáhlá, se však můžeme pouze domýšlet. První kapitola je věnována zasazení lobbyingu do teorie racionální volby a teorie her, neboť úkolem lobbisty je vytvořit většinu, která schválí konečné rozhodnutí, což se obvykle děje pomocí většinového pravidla, a problematiku rozhodování a hlasování řeší právě tyto modely. V poslední části první kapitoly je čtenář seznámen se zdroji, funkcemi, strategiemi a technikami lobbyingu. Je to část nejobsáhlejší a autor zde popisuje, jaké zdroje by měl úspěšný lobbista nebo zájmová skupina pro svou činnost mít (finanční zdroje, znalosti a dovednosti, kontakty a dobrou organizaci a schopnost spolupracovat), jaké jsou základní funkce lobbyingu (přesvědčovací, informační, nabízení řešení, upozorňování na problémy a jejich medializace, vymáhání základních práv, sbírání informací a role hlídacích psa, integrační a tzv. vyšlapávání si cestičky pro budoucnost), jaké jsou základní role lobbisty (role prostředníka, komunikátora, přitakávače a monitorovací role vládní činnosti) a v neposlední řadě, jaké typy lobbistů rozlišujeme (smluvní, interní, osoby pověřené stykem s vládou, občanští neboli dobrovolní lobbisté a soukromé samozvané osoby, kterých je nejméně). Při popisu strategií a technik jsou využity převážně práce Schendelena, kdy rozebírá jaké strategie a techniky v jakých situacích použít. Zatímco obecné strategie jsou tři, lobbistických technik je celá řada. V tabulce 1C, ve které autor vychází z již zmiňovaného Schendelena, působí poněkud nejasně výraz „Zainteresovaní aktéři“, neboť

při popisu zvolených strategií je vyjmenována jejich činnost, nikoliv to, kdo zainteresovaným aktérem skutečně je.

Druhá kapitola je věnována regulaci lobbyingu. Vzhledem k tomu, že většina rozvinutých západoevropských zemí, stejně jako mladých středoevropských a východoevropských demokracií, žádné právní úpravy lobbyingu nemá, snaží se autor ve druhé kapitole odpovědět na dvě základní otázky: za prvé, co by regulace lobbyingu měla řešit, a za druhé, zda regulovat lobbying pomocí zákona či nechat působit tzv. samoregulaci. V odpovědi na první otázku autor konstatuje, že je nutné jasně lobbying vymezit oproti netransparentním praktikám, tedy definovat, co je lobbying, kdo je lobbista, kdo je regulován a kdo ovlivňován, kde se lobbuje, kdo má z lobbyingu prospěch, jak se lobbuje, a zda existují nějaké specifické požadavky a omezení pro výkon lobbyingu. Aby byla regulace lobbyingu efektivní, je nutné, kromě výše uvedeného, zajistit reálnou vymahatelnost stanovených pravidel pod hrozbou sankcí, a to bez ohledu na to, zda se pohybujeme v prostředí zákonné regulace, kde je toto snazší, či samoregulace. Jakým způsobem tedy lobbying regulovat? Při odpovědi na druhou otázku je třeba si uvědomit, že každý z přístupů má svá pro a proti. Zatímco vynutitelnost samoregulačních pravidel je poměrně nízká a přijatá pravidla jsou obecná z důvodu snahy vyhovět všem subjektům v dané sféře činnosti, výhodou právní regulace je jejich snadnější a účinnější vymahatelnost. Na druhé straně dává určitá volnost ve specifikaci pravidel uplatňovaná při samoregulaci relativně široký prostor, jak je konkrétně naplňovat, na rozdíl od zákonné regulace, kdy vynucování přesně stanovených pravidel dopadá na širší procesy zájmového zprostředkování a nejen na vybrané subjekty. Ideálním stavem lze nazvat situ-

aci, kdy existují jak zákonná regulace, tak samoregulace pomocí etických kodexů vedle sebe a vzájemně se doplňují.

Ve **třetí kapitole**, jejíž spoluautorkou je Šárka Laboutková, navazují autoři na předchozí kapitolu praktickými příklady regulace lobbyingu. Vybrali jak příklady zemí s dlouholetou tradicí regulace lobbyingu, tak země, které se jimi inspirovaly, neboť jsou v této oblasti teprve na začátku. Dále pak země a politické systémy hledající svou vlastní poněkud odlišnou cestu, jak lobbying regulovat. Nejobsáhlejší jsou podkapitoly zabývající se touto problematikou v USA a Spojeném království, což je nasnadě. Nejen proto, že právě tyto země jsou považovány za kolébkou lobbyingu, ale také proto, že každá země uplatňuje jiný přístup. V USA je upřednostňována zákonná úprava regulace lobbyingu od 30. let 20. století a soubor postupných reforem vedl ke zpřísnění provozování lobbistické profese. Naproti tomu je ve Spojeném království uplatňován převážně samoregulační přístup formou pracovních a etických kodexů. Další vybranou zemí je Kanada, která se inspirovala víceméně americkým modelem.

Pokud jde o členské země Evropské unie, až na výjimky přímou regulaci lobbyingu nemají. Dle autorů je to způsobeno hlavně tím, že v mnoha evropských zemích (Německo, Dánsko, Finsko či Rakousko) mají korporace silné postavení a vytvářejí si vlastní mechanismy a nástroje k ovlivňování státních orgánů. Jednou z výjimek mezi státy původní patnáctky je Francie, kde byl v roce 2009 upraven styk poslanců s lobbyisty. Poněkud paradoxní je fakt, že zákonnou regulaci lobbyingu mají tři postkomunistické země: Litva, Maďarsko a Polsko, které se při zavádění právní regulace inspirovaly zkušenostmi z USA. Zmíněno je také působení Evropské komise, a to ve dvou oblastech.

Tou první je stanovení minimálních standardů, které by měly být při komunikaci mezi Evropskou komisí a občanskou společností dodržovány, a druhou rovinou jsou základní opatření prezentovaná rejstříkem zájmových skupin, etickým kodexem zájmových skupin a stanovením práva a povinností úředníků. Samostatnou podkapitolou je regulace lobbingu v ČR, kde autoři popisují snahy o jeho regulaci ať už podle amerického či anglického vzoru.

Druhý tematický celek zahrnující čtvrtou a pátou kapitolu je věnován problematice zájmových skupin a mechanismům zájmového zprostředkování, které s lobbinkem úzce souvisí. Ve **čtvrté kapitole** je čtenář nejprve seznámen s historií působení zájmových skupin a faktory, které vedly k jejich formování. Dále se autorka soustředí na ekonomické funkce státu a jejich význam pro existenci zájmových skupin, kdy za nejdůležitější příčinu utváření těchto skupin považuje velikost veřejného sektoru. Její tvrzení podporují odkazy na díla významných autorů, jako např. Stiglera, Webera, Millse a Mertona, Gouldnera, Niskanena či představitelů chicagské školy. Neodmyslnou součástí čtvrté kapitoly je definice a typologie zájmových skupin. Autorka se přiklání k dělení na skupiny formální či neformální na straně jedné, a na klasifikace podle druhu zájmu na straně druhé. Škoda jen, že nevěnovala větší pozornost vládním zájmovým skupinám, o kterých je zmínka pouze v poznámce pod čarou. Čtvrtá kapitola je zakončena výčtem pozitiv a negativ působení zájmových skupin. Při výčtu negativ autorka uvádí, že zájmové skupiny nerepresentují všechny občany stejně, kdy chudší a méně vzdělané vrstvy jsou na tom hůře než bohatí a vzdělaní. Zcela je zde opominuta zájmová skupina seniorů, které nelze považovat za bohaté, nicméně vzhledem

k jejich neustále narůstajícímu počtu se dá očekávat, že na jejich zájmy budou muset nejen vlády reflektovat stále častěji.

Pátá kapitola je věnována dvěma základním teoretickým přístupům, které slouží k vysvětlení role zájmových skupin ve veřejné politice: pluralismu a neokorporativismu. Jak sama autorka v úvodu kapitoly uvádí, není jejím cílem podat vyčerpávající informace o těchto dvou přístupech, ale shrnout pouze jejich základní principy a formy tak, aby čtenář lépe pochopil postavení zájmových skupin v demokratickém politickém systému. Také proto je textová část na závěr doplněna přehlednou tabulkou, která zdůrazňuje odlišnosti obou směrů.

Šestá kapitola se zabývá otázkou lobbinku a liberální demokracie, přesněji řečeno se autor snaží vysvětlit, proč je důležité pojednávat o lobbinku ve vztahu k liberální demokracii. Pro toto spojení má hned dva důvody. Prvním z nich je skutečnost, že teorie a praxe lobbinku čerpá z liberálního i demokratického diskurzu a jejich propojení, přičemž právě liberální demokracie představuje dominantní tradici v anglosaském světě, respektive v USA. Druhým důvodem je přesvědčení autora, že „...liberální demokracie nejlépe vystihuje současné převládající tendence evropeizace demokratického vládnutí a teoretizování o demokracii.“ (s. 160). Dále se autor zamýšlí nad úlohou konfliktu v demokratické společnosti a procesu jeho řešení či neřešení, dosahování či nedosahování konsenzu, úlohou práva a reciprocitou mezi státem a občany a reciprocitou mezi občany navzájem.

Sedmá kapitola se dívá na lobbink z pohledu občanské společnosti, protože občanská společnost je spojována se zájmovým sdružováním, které je mimo kontro-

lu státu. Výklad je založen na schématech, pomocí kterých autor popisuje různé situace a vazby, např. rizika moderní demokracie. Autor zde také vyzdvihuje roli občanské společnosti coby hlídacího psa demokracie (funkce ochranná), jako sféry občanské kompetence (funkce participační), či její legitimizační a integrační funkci. Na závěr sedmé kapitoly se snaží odpovědět na otázku: Jak pěstovat občanskou společnost?

Obecně lze o recenzované publikaci říci, že zatímco první čtyři kapitoly jsou co do rozsahu publikace vcelku vyvážené, kapitola pátá působí v tomto ohledu poněkud nepatřičně. Cíl autorky (viz výše) byl sice díky kvalitnímu zpracování naplněn, nicméně i tak je pátá kapitola příliš krátká a mohla být součástí kapitoly předchozí. Naproti tomu je šestá kapitola, i přes to, že bude jistě zajímavým čtením pro studenty filozofických a sociologických směrů a nikdo nezpochybňuje roli liberální demokracie, poněkud obsáhlá. Stejně jako kapitola sedmá, jejíž závěry autor elegantně shrnul v závěrečném slovu. Tyto dvě kapitoly mohly být taktéž sloučeny a z toho důvodu nemusely být tak detailní (např. Sartoriho polemika nad ideálem).

Až na výše uvedené výhrady je text publikace napsán čtivou formou s bohatým poznámkovým aparátem. Doplněn je řadou tabulek, schémat a vysvětlujících boxů, což výrazně přispívá k lepšímu pochopení vysvětlované problematiky. Kniha je cenná také z důvodu bohaté škály zdrojů, které mohou zájemcům sloužit k dalšímu zkou-

mání. Nicméně nelze pominout ani otázky, které mohou vnímavého čtenáře napadnout. Tou nejdůležitější je asi fakt, že v textu není jednoznačně řečeno, zda lobbování je či není společensky prospěšné, ale je jen předpokládáno, že tomu tak je. Sledování zájmů je v ekonomii spojeno se ziskem, rentou. Je lobbování spojeno s rentou? Pokud ano, je to na úkor společnosti, což znamená, že zisk lobbytů je ztrátou společnosti? Další otázkou je, zda chápat pozitivní roli lobbingu jen v oblasti šíření informací, nebo jde o víc – o snahu (možnost) vyhledávání renty, která by jinak nebyla objevena? A konečně, platí-li, že lobbování je pro společnost prospěšné, nemůže tedy platit, že i korupce je (může být) společensky prospěšná, např. pomocí realizace neobjevené renty? Není lobbování jen jednou z forem korupce, konceptem snažícím se o legalizaci korupce alespoň v malém měřítku? Vždyť korupci jsou už tisíce let, lobbování jen desítky.

Jak vyplývá ze struktury recenzované publikace, je třeba při zkoumání lobbingu uplatňovat multidisciplinární přístup, což se autorům podařilo. Knihu lze vřele doporučit, jak studentům sociálních věd a ekonomických oborů, tak studentům právních i správních disciplín, stejně jako představitelům veřejné správy, zájmových skupin, politikům. Vzhledem ke kvalitě zpracování může sloužit jako základní literatura ke kurzům, jejichž náplní je problematika zájmových skupin a lobbingu, případně jako doplňková literatura pro studenty humanitních oborů. ■